

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ФРАНКОМОВНОЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ТУРИСТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Опанування основ перекладацької діяльності французькою, як другою іноземною мовою студентами напряму підготовки «Туризм» є необхідним, адже воно сприяє збагаченню їхнього досвіду професійної підготовки та значному розширенню їхнього світогляду в межах фахових та комерційних можливостей. Складовими перекладацької компетенції французькою мовою майбутнього туристичного менеджера є відповідні міжкультурна професійно орієнтована компетенція, комунікативна компетенція, соціокультурна, соціолінгвістична та ін. Для майбутніх працівників туристичного менеджменту є домінантою формування перекладацької компетенції, що включає базове володіння лінгвістичними знаннями та високий рівень професійних комунікативних умінь і навичок.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, вихідна мова, іноземна мова, мова перекладу, перекладацька компетенція, туристичний менеджмент.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Провідною метою вивчення іноземної мови (ІМ) студентами нелінгвістичних вищих навчальних закладів (ВНЗ) напряму підготовки 6.140103 «Туризм» стає іншомовна фахова компетентність особистості, а бажаним результатом – використання другої ІМ, як доступного засобу спілкування і збагачення досвіду професійної підготовки [2: 19].

Навчання перекладу майбутніх працівників туристичного менеджменту сприяє збагаченню їхнього досвіду професійної підготовки та значному розширенню їхнього світогляду в межах фахових та комерційних можливостей в різних геополітичних зонах. Опанування основ перекладацької діяльності французькою, як другою ІМ студентами-нефілологами на курсі «Ділова іноземна мова (за вибором студента)» є релевантним. **Актуальність** нашого дослідження зумовлюють потреби соціального замовлення суспільства щодо готовності випускників нелінгвістичного ВНЗ реалізації перекладацької діяльності в секторі надання туристичних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання проблеми. Різні концепції комунікативної компетенції, частиною якої є міжкультурна компетенція, неодноразово були предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Б. Беляєва, І. Зимньої, В. Карабана, І. Корунця, Г. Мірама, R. Brislin, E. Glitt, W. Gudykunst, M. Gutner та ін. Формуванню перекладацької компетентності присвячено праці В.Коміссарова, Л. Латишева, Р. Міньяр-Белоручєва, М. Прозорової, Я. Рецкера, Ж. Таланової, І. Халєєвої, А. Швейцера, А. Янковця тощо. Про особливості розвитку та формування соціокультурної компетентності зазначено в наукових розвідках О. Бирюк, І. Закір’янової, Д. Іщенко, С. Шукліної та ін. На формуванні комунікативної компетентності акцентовано в дослідженнях С. Зенкевич, Л. Мітіної, Ю. Пасова, Л.Романишина, З.Підручної. Формування професійної компетентності виокремлено в публікаціях Л. Зеленської, Л. Карпової, Н. Кузьміної, Н. Лобанова, А. Маркової. На формуванні окремих аспектів професійної іншомовної компетентності наголошено Л. Апатовою, В. Баркасі, О. Волченко, Н. Гез, А. Гордєєвою, В. Калініним, Б. Ліхобабіним, С. Ніколаєвою, О. Овчарук, О. Пінською, Є. Росляковою, В. Ріверс, В. Редько, В. Кейблз, Ф. Вінгардом. В дослідженнях А. Алексюк, В. Борисова, К.Дурай-Новакової, А. Капської, В. Рибалки, С. Сисоевої розглянуто рівні володіння ІМ

щодо готовності реалізації професійної діяльності студентами нелінгвістичного ВНЗ.

Проте, хоч в теорії та практиці вищої освіти накопичено значний досвід, який може стати основою формування міжкультурної компетентності студентів нелінгвістичного ВНЗ, особливості формування професійно орієнтованої франкомовної перекладацької компетентності у майбутніх працівників туристичного менеджменту досліджено не повністю, що й обумовило мету нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією зі складових перекладацької компетенції майбутнього туристичного менеджера є формування міжкультурної професійно орієнтованої компетенції французькою мовою як другою ІМ. Міжкультурний компонент імпліцитно міститься у інших компетентностях, які складають іншомовну комунікативну компетенцію (наприклад, мовну, мовленнєву, соціокультурну, соціолінгвістичну та ін.), оскільки їхня повна реалізація у ситуаціях міжкультурного спілкування безпосередньо залежатиме від рівня міжкультурної компетенції комунікантів. Вибір тих, чи інших мовних та мовленнєвих засобів у спілкуванні представників різних культур, соціальних груп базується на міжкультурній компетенції [2: 21-22]. Вона не обмежується наявністю у студентів знань культурних стандартів країни, мова якої вивчається, знань про схожості і відмінності своєї та іншої культури. За узагальненим визначенням І. Бахова міжкультурна компетенція являє собою складне поєднання знань, умінь, якостей та здатностей особистості, які забезпечують вибір адекватних засобів і стратегій комунікативної і некомунікативної діяльності й поведінки **студентів** в умовах міжкультурної взаємодії. Ми вважаємо, що важливим результатом формування міжкультурної взаємодії, слідом за І. Баховим, є розвиток у студентів нелінгвістичного ВНЗ наступних якостей особистості: здатність до безперервної освіти, що передбачає наявність прагнення розширювати знання про культурне і соціокультурне життя країни, мова якої вивчається, і рідної

країни, міжкультурної адаптації, здатності до рефлексії, толерантності, емпатії [2: 24-25].

Формування цілей статті. Виходячи із зазначеного вище, **мету** нашої наукової розвідки ми вбачаємо у теоретичному обґрунтуванні формування франкомовної перекладацької компетентності майбутнього фахівця туристичного менеджменту, як основи його іншомовної комунікативної культури.

Перекладацька компетентність студента залежить від мотивації, що складається з таких частин як особистісна мотивація, культурна мотивація, комерційна діяльність. Формування мотивації має багатовекторну залежність. Тут потрібно сказати про вплив загальнокультурного рівня самого студента, його виховання, його психологічних особливостей, прагнення до навчання, а також достатніх умов для вивчення іноземної мови. Однією і найголовнішою з цих умов є педагогічна і міжкультурна компетентність викладача. Не менш важливою є особлива форма спілкування між студентом та викладачем, що сприяє формуванню у студента нових мотиваційних каналів для оволодіння мовою. Всі ці чинники значною мірою залежать від того наскільки вірно викладач зможе побудувати програму розвитку міжкультурної комунікації студента. І на тлі цього стане можливою достатньо мотивована перекладацька діяльність студента.

Серед особливих заходів педагогічної діяльності слід звернути увагу в першу чергу на підвищення рівня не лише мовної а й геополітичної, історичної, країнознавчої культури країни мовою якої вивчається.

Один з важливих боків формування перекладацької компетенції – це розвиток спілкування. На думку С. Тер-Мінасової «навчити продукувати, створювати, а не лише розуміти іноземну мову — це важке завдання, ускладнене ще й тим, що спілкування – не просто вербальний процес. Його ефективність залежить від багатьох чинників: знання мови, умов та культури спілкування, правил етикету, знання невербальних форм висловлювання

(міміки, жестів і т. ін.), ґрунтовних фонових знань і т. ін.» [9:28]. Ми є прибічниками інтерактивної комунікації студентів між собою та з викладачем під час заняття. Важлива внутрішня мотивація студентів у вивченні французької мови та постійне розширення мовленнєвої практики. Студенти мають брати активну участь у засвоєнні знань, а навчання має бути пристосованим до гнучкої зміни навчальних ситуацій в залежності від успішності студентів та їхніх індивідуальних потреб. Обсяг отриманої студентами інформації у такому разі значною мірою залежить від їхніх потреб та життєвого досвіду яким вони володіють і який вони залучають до процесу навчання.

Разом з тим викладач виступає помічником в процесі оволодіння. Він формує діалоги та діалогічні групи, пропонує студентам навчальні матеріали на додачу до того що вони знайшли самі, інформує їх про цілі навчання, проводить аналіз їхніх потреб але при цьому вони самі беруть на себе відповідальність за приймання рішень що стосуються тактики навчання.

Зважаючи на те що йдеться про студентів певного профілю, а саме туристичного менеджменту, їм пропонується цілеорієнтований зміст (David R. Carless) діалогів та текстів для перекладу. Це вдосконалює якість навчання та оцінювання. Цілеорієнтований зміст забезпечує структуру, через яку студенти йдуть до визначеної цілі, активно виконуючи навчальні завдання із урахуванням загальноєвропейських компетенцій володіння іноземною мовою [6: 131].

Розвитку міжкультурної комунікації також сприяє опанування міжпредметними зв'язками у педагогіці навчання перекладу. На думку О. О. Мацюк, міжпредметні зв'язки це принцип навчання, який полягає у встановленні взаємозв'язків між навчальними предметами, реалізація яких сприяє вдосконаленню підготовки фахівця та утворенню комплексних знань про явища та факти реальної дійсності [7:147]. З точки зору системного підходу міжпредметні зв'язки розглядають Н. Лошкарьова, І. Зверев та В. Максимова

пропонують класифікацію за об'єктом, на основі якого встановлюються зв'язки між навчальними предметами, виходячи зі спільності структури навчальних предметів і структури процесу навчання. Автори розрізняють такі типи зв'язків:

1) за змістом навчального матеріалу (змістовно-інформаційні). У процесі підготовки перекладачів до професійної діяльності використання змістовно-інформаційних міжпредметних зв'язків сприяє більш ефективному переносу лінгвістичних знань у професійно орієнтовані («Ділова іноземна мова (за вибором студента)» (2-5 курси), лінгвокраїнознавство франкомовних країн (факультативний курс);

2) за вміннями, що формуються (операційно-діяльнісні). Такі міжпредметні зв'язки сприяють формуванню у майбутніх перекладачів системи загальнопредметних умінь у різних видах діяльності. Ефективність процесу формування професійної компетентності перекладача значним чином залежить від реалізації міжпредметних зв'язків під час викладання перекладу професійного спрямування, оскільки їх використовують при навчанні усіх дисциплін. Попередні міжпредметні зв'язки відбуваються між такими дисциплінами: «Ділова іноземна мова (за вибором студента)» та «Менеджмент туризму», «Маркетинг туризму», «Готельно-ресторанна справа», «Економіка».

3) за методами і засобами навчання (організаційно-методичні).

Використання організаційно-методичних міжпредметних зв'язків у процесі підготовки туристичних менеджерів орієнтує мислення студентів на застосування під час вивчення фахових дисциплін таких методів, як аналіз, моделювання, аналогія, ідеалізація, уявний експеримент. Моделювання комунікативної ситуації (ведення переговорів, участь у конференції, саміті тощо) задовольнить різноманітні потреби ділового спілкування та надасть можливість студенту відчути себе у ролі перекладача. Студенти повинні вміти на основі зразка чи шаблону перекласти та оформити ділові документи (контракт, угода, ділове листування тощо), підготувати презентацію (робота у Power Point). Аналіз педагогічних джерел засвідчив, що міжпредметні зв'язки

сприяють активізації пізнавальної діяльності студентів, кращому розумінню навчального матеріалу, оскільки демонструють його зв'язок із практичною діяльністю, ефективному формуванню інтегрованих знань, умінь і навичок, підвищенню рівня доступності і науковості навчання [7: 147-148, 150].

Ставлячи за мету факультативного курсу формування перекладацької компетенції (ПК) у студентів-нефілологів, потрібно усвідомити, яку саме особистість маємо сформувати й на які аспекти формування ПК звернути більше уваги. Під основами формування ПК будемо розуміти таке оволодіння перекладацькою діяльністю, яке дозволить задовільно забезпечувати переклад за тематикою, обмеженою сферою професійного спілкування. Незавершеність такої компетенції робить необхідним спрямувати навчання слухачів факультативного курсу на самостійне розвинення й удосконалення вмінь та навичок перекладацької діяльності як у межах самостійної роботи протягом навчання, так і після його завершення [5: 118-119].

Проблема визначення складових перекладацької компетенції не одностайно розглядається дослідниками. Поняття „перекладацька компетенція”, яке аналізувалося в численних працях, у найбільш загальному значенні розглядається як здатність перекладати (усно або письмово) на фаховому рівні. Проведений нами аналіз вищезгаданих наукових праць свідчить про те, що здійснені дослідження не вичерпують усіх аспектів проблеми формування професійно-орієнтованої перекладацької компетенції, зокрема не визначеним залишається поняття „професійно-орієнтована перекладацька компетенція майбутніх філологів”, не розглядаються знання, навички та вміння як складові цієї компетенції, набуття яких є конче необхідним для її формування. Саме тому ми розглянемо цю проблему, вирішення якої, як зазначалося вище, стане підґрунтям для створення науково обґрунтованої системи вправ. Узагальнення існуючих точок зору дозволяє припустити, що до змісту професійно-орієнтованої перекладацької компетенції

входить низка компонентів, зокрема, комунікативний, професійно-технічний, текстоутворюючий, прагматичний, стратегічний та морально-етичний [3: 40].

Комунікативний компонент у свою чергу, включає три складові: мовну, мовленнєву та соціокультурну. Відповідно, мовна компетенція означає певний ступінь усвідомлення принципів системної організації мов і закономірностей їхнього функціонування, готовність використовувати мову як засіб мовленнєвої та розумової діяльності. Мовленнєва компетенція є одночасно підґрунтям для функціонування усіх видів мовленнєвої діяльності і результатом їх формування. Вона забезпечує не тільки сприйняття та породження текстів під час природного спілкування, але й фазу „перекодування” в умовах усного або письмового перекладу.

Соціокультурна компетенція складається з країнознавчої, лінгво-країнознавчої та предметної компетенцій. Країнознавча складова – це знання про культуру країни, мова якої вивчається (інформація, що стосується історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій та звичаїв країни тощо). Лінгвокраїнознавча компетенція передбачає усвідомлення особливостей мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови у різних ситуаціях спілкування. Предметна складова – це володіння певною сумою фонових знань, що стосуються відповідного фаху і без яких неможливий якісний галузевий переклад. Адекватний рівень подібного володіння має забезпечуватися вмотивованим відбором змісту навчання майбутніх перекладачів та науковою організацією процесу формування їхньої фахової компетенції.

Професійно-технічна компетенція перекладача передбачає наявність знань загальних принципів теорії та практики перекладу, а також навичок та умінь тих видів перекладу, що необхідні у конкретній ситуації.

Текстоутворююча компетенція означає усвідомлення та практичне застосування правил побудови різних видів текстів, які відображають ситуацію та сферу спілкування. Тексту властиві зв'язність, логічність та організація.

Текстоутворююча компетенція забезпечує породження цілісного тексту з використанням різних засобів смислового та формального зв'язків.

Прагматична компетенція визначається як потенційний вплив тексту оригіналу на його споживачів. Завданням перекладача є розпізнавання ступеня такого впливу і вибір відповідних прийомів для забезпечення еквівалентної дії на адресатів тексту перекладу, порівняно з дією тексту оригіналу.

Стратегічна складова передбачає спроможність перекладача усвідомлювати глибинний смисл оригіналу, а також здатність застосування адекватних перекладацьких стратегій для його збереження у тексті перекладу. Як відомо, змістом поняття „перекладацька стратегія” є порядок і суть дій перекладача під час перекладу певного тексту. Фонова інформація, відповідно до точки зору, що розглядається, включає конкретні факти щодо історії та державного устрою національної спільноти, особливостей її географічного середовища, характерних предметів матеріальної культури минулого і сьогодення, етнографічних та фольклорних понять і т. і. [1; 4].

На думку інших дослідників, фонові знання – це сукупність даних та відомостей про специфіку країни, мова якої вивчається, її національну культуру, менталітет народу, національні особливості вербальної та невербальної поведінки тощо. Отже, у цій концепції до фонових знань віднесені базові поняття, які допомагають адекватно орієнтуватися у соціокультурному контексті певної комунікативної ситуації, правильно інтерпретувати та перекладати зміст мовленнєвої та немовленнєвої поведінки представників двох культур [3: 43].

Формування вмінь та навичок перекладацької діяльності у різних видах перекладу базується на основі постійного зіставлення вихідної мови (рідної) та мови перекладу (французької) у граматиці, лексиці та стилістиці, що забезпечується свідомо-зіставним методом навчання.

Завдання, що формують навички й вміння з перекладацької діяльності спрямовані на систематизацію мовного матеріалу, його поширення й

поглиблення у співвідношенні міжмовних явищ на рівні граматики, лексики, стилістики (мовна компетенція). Для цієї групи характерні завдання такого типу: зіставте послідовність членів простого речення всіх видів у ВМ (вихідна мова) та ПМ (мова перекладу); зіставте форму вираження темпоральних, локальних, атрибутивних (тощо) відносин в обох мовах-контактерах; зіставте структуру складаних речень в обох мовах; підберіть еквіваленти у ПМ до синонімічного ряду у ВМ; підберіть дієслова, що вживаються зі словом “контракт”, “компанія”, “візит” тощо у ПМ й у ВМ (робота зі словником сполучуваності); замініть фразеологізм словом або словосполученням, підберіть еквіваленти у ПМ; замініть стилістично означене речення реченням нейтрального стилю, знайдіть еквіваленти обом реченням у ПМ [5: 121].

Комунікативна плюрилінгвальна компетенція розвивається за допомогою формування вмінь і навичок свідомого відбору мовних засобів у співвідношенні з метою мовлення та сферою спілкування, їх співставленням у мовах-контактерах [8: 6].

При формуванні навичок письмово-письмового перекладу, який є домінуючим для цієї категорії слухачів спецкурсу, доцільно виконувати такі вправи, які базуються на аналізі змісту тексту. До них відносять вправи на трансформацію речень і абзаців, абзацно-фразовий переклад, переклад-переказ, заповнення пропусків у тексті перекладу (засоби зв'язку, когезія та прецизійні слова), заміна у тексті перекладу стилістично нейтральної лексичної одиниці на стилістично позначеної.

Письмово-усний переклад може відбуватися як з паралельним використанням підготовленого словника, так і без нього. Ефективним видається використання такого виду перекладу без словника із незначною кількістю (до 3%) незнайомої лексики, що тренує у перекладача навички мовної здогадки, активізує уважне ставлення до контексту слововживання.

Навички усно-письмового перекладу можуть формуватися як із використанням магнітофонних записів (адаптованих або оригінальних), так і з

голосу. Динаміка формування навичок та вмінь у такому виді перекладу спрямована від диктанту-перекладу до підготованого перекладу аудіотексту, зі знятими труднощами, – до перекладу-конспекту з подальшим записом повного тексту на ПМ [5: 122]. Потрібно не лише тренувати переклад в звичайній аудиторії але й проводити заняття у спеціально обладнаній лабораторії для усного перекладу і проводити виїзні заняття, зокрема виїзні екскурсії за участю всіх студентів групи.

Висновки. Завдання формування всіх означених вище компетенцій спрямовано на розвиток здатностей слухачів курсу до безперервного прагнення поширювати знання про культурне, соціокультурне життя країни ПМ і рідної країни. Таким чином, розглянутий нами склад професійно-орієнтованої перекладацької компетенції студентів туристичного менеджменту є підґрунтям для створення науково обґрунтованої системи, оскільки оволодіння перерахованими вище знаннями є можливим при виконанні перекладацьких вправ та формуванні перекладацьких навичок, які сприяють підготовці професіонала у сфері туристичного менеджменту.

Перспективи подальших наукових розвідок ми вбачаємо в розробці системи вправ для формування професійно орієнтованої франкомовної перекладацької компетентності у майбутніх працівників туристичного менеджменту чому будуть присвячені наступні наші публікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : учеб. пособие для студентов филол. и лингв. фак-тов. высш. учеб. заведений] / И. С. Алексеева. – СПб. : Филол. ф-т СПбГУ; М. : Академия, 2004. – 352 с.

2. Бахов І.С. Міжкультурний аспект формування професійної компетентності майбутніх перекладачів / І.С. Бахов // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі: Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Пошуки: зб. наук. праць. – Вип. 16. – Харків, 2009. – С. 18-26.

3. Ганічева Т.В. Фонові знання у структурі професійно-орієнтованої перекладацької компетенції майбутніх філологів./ Ганічева Т.В.// Викладання мов у вищих на-вчальних закладах освіти на сучасному етапі: Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Пошуки: зб. наук. праць. – Вип. 15. – Харків, 2009. – С. 40-48.
4. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учеб. пособие В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС, 2002. – 424 с.
5. Куплевацька Л.О. Формування основ перекладацької компетенції у не філологів у межах факультативного курсу./ Куплевацька Л.О.// Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – Вип. 18. – 2011. – С. 117-124.
6. Купріна Т.В. Сучасні тенденції навчання англійської мови студентів-менеджерів/ Купріна Т.В. //Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – Вип. 12. – 2007. – С. 130-135.
7. Мацюк О. О. Міжпредметні зв'язки як педагогічна умова забезпечення ефективності процесу формування професійної компетентності перекладача засобами ІКТ / О. О. Мацюк // Викладання мов у вищ. навч. закл. освіти на сучас. етапі. Міжпредмет. зв'язки. – Вип. 14. – 2009. – С. 145-151.
8. Окопна Я. В. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Професійно орієнтоване навчання діалогічного мовлення майбутніх працівників сфери обслуговування (німецька після англійської)». – Одеса – 2012. – 23 с.
9. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация: учеб. пособие / С.Г. Тер-Минасова. – М.: Слово/Slovo. – 2000. – 624 с.